Kapitel 3. Brevkortsförsändelser

De första brevkorten infördes i Österrike år 1869 och i Sverige den 1 januari 1872. Valören på detta första, officiella kort var densamma som brevportot vid denna tid, nämligen 12 öre.

Kungörelsen om införande av brevkort i Sverige är daterad den 20 december 1871. Av denna framgår att allmänheten skulle "beredas tillfälle att begagna sig" av brevkort från och med den 1 januari 1872. Brevkorten skulle skickas ut till postkontoren utan rekvisition i mån av tillgång. I kungörelsen, som återgavs i ett cirkulär, utgivet den 23 december, meddelades att brevkorten fick postbefordras även före utgången av 1871. De kan alltså ha levererats till en del postkontor redan före den 1 januari.

Brevkorten fick för 12 öre i porto skickas såväl inrikes som till Danmark och Norge. Om de användes till ett annat land måste de tilläggsfrankeras med frimärken upp till brevportot.

De första svenska brevkorten var som framgått ovan närmast ett alternativ till brev och drog lika mycket i porto. Man kan därför förmoda att efterfrågan till en början inte blev så stor, särskilt som man samtidigt kunde skicka ett frankokuvert för samma porto även om priset på ett sådant var 13 öre. Under år 1872 såldes heller inte fler än ca 29.400 kort..

Brevkortsportot kom emellertid att sjunka i snabb takt: den 1 januari 1873 sjönk det till 10 öre och fyra år senare till 6 öre, det vill säga till halva brevportot. Detta medförde givetvis en starkt stegrad efterfrågan, något som också upplagesiffrorna ger vid handen.

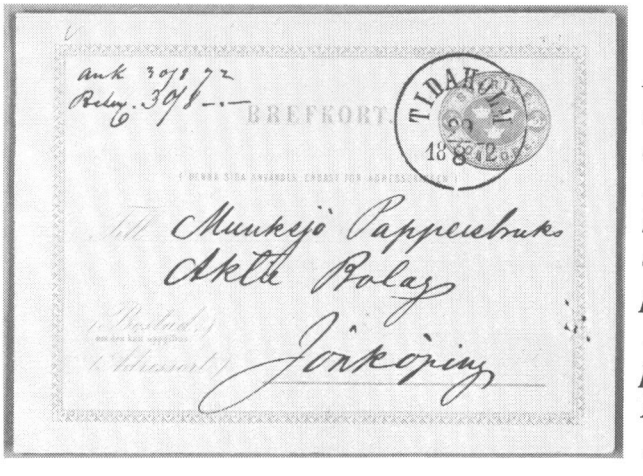

Det första officiella inrikes brevkortet med valören 12 öre utkom den 1 januari 1872. Det var i huvudsakligt bruk endast ett år eftersom det inrikes portot sjönk den 1 januari 1873 till 10 öre. (Dock var portot till Danmark och Norge 12 öre till den 1 juli 1875)

De första fem åren fanns endast av Generalpoststyrelsen utgivna brevkort med intryckt valörstämpel i övre högra hörnet. Den 1 januari 1877 blev det emellertid tillåtet att framställa brevkort på privat väg, om de storleks- och utseendemässigt motsvarade de officiella. Portot erlades genom frankering med frimärken (6 öre fram till den 1 januari 1885)

Regler och bestämmelser

De första reglerna för hur brevkort skulle vara utformade kom den 29 november 1876, då kungörelsen om enskilda brevkort publicerades i cirkulär nr 43. I kungörelsen redovisas att dessa brevkort skulle vara av samma storlek som postverkets (122x87 mm), att de skulle tillverkas av styvt papper samt att de på adressidan skulle ha samma text som dessa. Dessa bestämmelser upprepades i 1881 års poststadga, med undantag för att storleken nu skulle vara 14x9 cm.

I 1887 års poststadga tillkom ett par nya bestämmelser: Brevkortets framsida fick inte användas till något annat än mottagarens adress; dock fick avsändaren med en stämpel ange sitt namn och adress. Dessutom angavs att man inte fick foga något till brevkortet utom frankeringen.

I enlighet med den sistnämnda regeln fick man inte klistra något annat papper, till exempel ett fotografi, på brevkortet, om man ville få det befordrat som brevkort. Ett sådant brevkort med påklistrat fotografi - inte så ovanligt vid denna tid - blev taxerat som brev. Regeln uppmärksammades dåligt bland allmänheten, varför det finns en hel del lösenbelagda brevkort med påklistrade fotografier eller andra former av illustrationer. Runt sekelskiftet blev det vanligt att förse vykort med påklistrade fickor för hopvikta minivykort, och även dessa skulle frankeras med brevporto.

Framsida till ett inrikes brevkort från 1904 som fått frankeras som brev eftersom ett foto klistrats på.

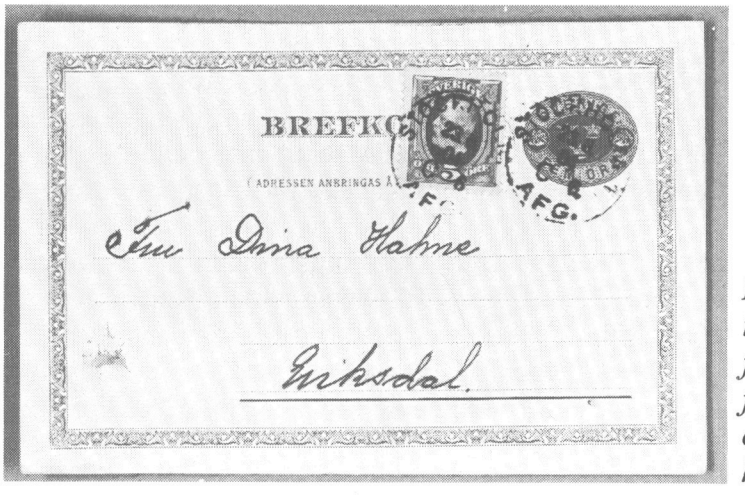

Baksida till ett inrikes brevkort från 1904 som fått frankeras som brev eftersom ett foto klistrats på.

I 1892 års poststadga som trädde i kraft den 1 augusti 1892 tillkom regeln att mottagarens adress också fick anbringas på en påklistrad etikett, som dock inte fick överstiga måtten 5x2 cm. I fråga om enskilda, dubbla brevkort specificerades särskilt att den första hälften skulle ha orden "Med betaldt svar" och andra hälften ordet "Svar" tryckta på kortet.

Den 1 december 1899 trädde nästa allmänna poststadga i kraft och med den också ett par nya bestämmelser om de dubbla brevkorten: avsändaren fick rätt att på svarsdelen ange sitt namn och adress, både med handskrift och med en påklistrad etikett. De båda delarna av ett dubbelt brevkort skulle vara vikta över varandra men fick inte tillslutas på något sätt.

I enlighet med överenskommelsen vid UPU-kongressen i Washington infördes nu regeln att brevkort till utlandet (utöver Danmark och Norge) skulle förses med text på franska: "Carte postale", "Carte postale avec réponse payée", "Carte postale - réponse" (Brevkort, Brevkort med betalt svar, Brevkort - svar).

Nästa allmänna poststadga trädde i kraft den 1 oktober 1907. Nu blev det tillåtet att för brevkortsporto befordra delade brevkort om minst hälften av framsidan reserverades för mottagarens namn och adress, frankering och postala anteckningar. Nu blev det också tillåtet att "å baksidan och framsidans vänstra del anbringa vignetter eller fotografier å mycket tunt papper, under villkor att de äro helt och hållet fastsittande vid kortet". Slutligen infördes ett minimimått på brevkort, nämligen 10x7 cm.

1918 års poststadga - i kraft den 1 juli 1918 - innehöll få nyheter när det gällde brevkort. Adressatens namn och adress fick nu anges på en remsa "vid dess nedre långsida sammanhängande, mot kortets framsida uppvikt, under

förutsättning att denna remsas bredd ej överstiger hälften av brevkortets bredd och att remsan är helt och hållet fastklistrad vid brevkortet". Användningen av skrivmaskiner hade tydligen framtvingat en sådan nyordning! Det ska kanske tillfogas att reglerna för hur ett brevkort skulle se ut inte gällde kort för värnpliktigs mönstringsanmälan eller kort för inkallelse till krigstjänstgöring.

Portofrihet för försändelser till och från krigsfångar och i neutralt land internerade militärer hade införts redan vid UPU-kongressen i Rom år 1906. I Sverige blev det emellertid inte aktuellt med portofria försändelser, till exempel brevkort, förrän besättningen på det tyska krigsfartyget Albatross internerades på Gotland år 1915. Mot slutet av första världskriget kom det ånyo till stånd interneringar av utländsk militär personal i Sverige, vilket nedanstående ofrankerade brevkort från en fransk internerad vittnar om.

Ett inrikes brevkort som befordrats portofritt eftersom det skickats av en fransman som varit internerad i Revingelägret utanför Lund i januari 1919.

Madridkongressen 1920 medförde inte några revolutionerande nyheter när det gällde brevkorten. 1922 års poststadga, som trädde i kraft den 1 januari, innehöll endast en ny bestämmelse, nämligen att man inte fick fästa varuprov eller liknande föremål vid brevkortet. Det upprepades dock att vignetter, fotografier, etiketter, adressremsor och pappersblad fick fästas på kortet under förutsättning att dess karaktär av brevkort inte ändrades.

När 1925 års allmänna poststadga utkom - i kraft den 1 oktober - innehöll den en ny bestämmelse om brevkortets maximimått: det fick nu göras upp till formatet 15x10,5 cm i enlighet med Stockholmskongressens beslut. Egentligen angavs maximilängden till 14,8 cm, men i en fotnot tillfogades att kort som var mellan 14,8 och 15 cm likväl fick behandlas som brevkort.

Brevkort med framsidan helt eller delvis indelad i rutor, i vilka man avsåg att efterhand tillföra nya adresser, fick inte postbefordras. På detta sätt hindrades att frimärks- och vykortssamlare kunde skicka brevkort jorden runt för endast ett porto.

Officiella brevkort

Under de första fem åren fanns, som redan nämnts, endast av Generalpoststyrelsen utgivna, officiella brevkort. De första brevkorten hade formatet 122x87 mm men från 1879 det av Världspostföreningen överenskomna 140x90 mm.

Det första brevkortet trycktes av Lithografiska Aktiebolaget i Norrköping. Antalet levererade brevkortsämnen uppgick till 100.000. Av dessa försågs endast hälften med valörstämpel hos Bagges. 43.410 stycken utsändes till postkontoren, varav 16.005 återkom till frimärksförrådet, när det drogs in med utgången av år 1872. Den sålda upplagan skulle således ha uppgått till 29.405. Det kan emellertid tillfogas, att ett okänt antal av dessa brevkort såldes till samlare fram till slutet av 1920-talet.

Efter ett år utkom två nya brevkort, ett i valören 6 öre och ett 10-öres. Det första var avsett för lokalporto medan det andra var avsett för inrikes bruk. 6-öreskortet hade fram till utgången av 1876 endast levererats i 27.000 exemplar, medan det därefter levererades i drygt 1,6 miljoner fram till 1880. 10-öreskortet kunde också användas till Världspostföreningens medlemsländer från den 1 juli 1875. Det såldes i 237.000 exemplar.

Ett 10-öres brevkort som utkom den 1 januari 1873 och då gällde för inrikes porto. Det avbildade kortet är avstämplat i december 1876, det vill säga under den sista månaden då inrikesportot uppgick till 10 öre.

Före Världspostföreningens bildande fanns inget särskilt brevkortsporto till utlandet utom till Danmark och Norge. Brevkort som skickades till utlandet

behandlades som brev och fick följaktligen tilläggsfrankeras upp till brevportot.

Tilläggsfrankerade brevkort till utlandet från tiden före UPU är ytterst sällsynta. Endast två sådana brevkort finns för närvarande dokumenterade; det rör sig om brevkort som tilläggsfrankerats för att motsvara brevportot till Tyskland respektive Finland mellan 1873 och 1875. Även brevkort till Danmark och Norge är sällsynta under denna tid.

Enkla och dubbla brevkort

Till att börja med fanns endast så kallade enkla brevkort men redan den 1 januari 1873 utkom två dubbla brevkort, liksom de enkla i valörerna 6 respektive 10 öre. Det dubbla brevkortet bestod av två delar som hängde samman i vänstermarginalen. Meningen var att mottagaren skulle kunna returnera svarskortet till avsändaren utan att betala något porto. De dubbla brevkorten hade under merparten av tiden sådana utgavs dubbelt brevkortsporto.

Möjligheten att skicka dubbla brevkort mera allmänt i den internationella posttrafiken infördes i Sverige den 1 april 1883. Då hade denna möjlighet funnits till Norge sedan den 1 april 1879. Den 1 april 1883 utkom två nya dubbla brevkort (10+10 respektive 15+15 öre) i det nya formatet 14x9 cm. Sådana brevkort fick skickas till UPUs grundarländer och till en del länder i Sydamerika samt till holländska och portugisiska kolonier. Till Danmark, Island och Danska Västindien blev det dock möjligt först den 1 juli. Den 1 april 1886 blev det möjligt att skicka dubbla brevkort till samtliga länder inom UPU och den 1 januari 1895 utsträcktes detta att gälla alla länder i världen.

Ett dubbelt 10-öres brevkort av den typ som utkom den 1 april 1883, använt till Brasilien 1891. Eftersom portot uppgick till 15 öre har det tilläggsfrankerats med 5 öre.

Dubbla brevkort förekom i Sverige fram till i början av 1970-talet. De upphörde internationellt i och med att UPU gjorde dem ogiltiga från och med den 1 juli 1971. Dock fick de användas inrikes fram till den 1 september detta år.

De dubbla brevkortens upplagor var avsevärt lägre än för de enkla. Av de första 10-öres såldes cirka 12.000 och av de 6-öres cirka 87.000 under kurseringstiden. Av 15-öres dubbla brevkort såldes endast cirka 8.000 under åren 1883-1889. Endast fem korrekt använda sådana brevkort är kända från dessa år. Däremot förekom det ganska ofta att den tidens filatelister använde 15-öres dubbla brevkort för korrespondens med varandra, även till de nordiska länderna.

Jubileumsbrevkort

Den 18 september 1897 utkom Sveriges första jubileumsbrevkort i samband med att Oscar II firade sitt 25-årsjubileum som regent. Detta brevkort var endast tillåtet för inrikes bruk, eftersom UPU vid kongressen i Washington 1897 hade bestämt att jubileumsfrankotecken inte fick användas i den internationella postutväxlingen.

Jubileumsbrevkortet från 1897 hade alltså ingen frankeringsgiltighet när det sändes utom Sverige. Det skulle därför behandlas som brev och följaktligen frankeras med 10 öre till Danmark och Norge samt med 20 öre till andra länder än dessa. Dock följdes denna regel inte särskilt väl; det finns gott om jubileumsbrevkort, tilläggsfrankerade med 5 öre, sända till utlandet utan lösenbeläggning.

Det finns emellertid flera tänkbara förklaringar till den varierande frankeringen av jubileumsfrankeringen till utlandet. Washingtonkongressens beslut trädde faktiskt inte i kraft förrän den 1 januari 1899, varför brevkortet ur UPUs synvinkel bör ha varit acceptabelt fram till denna tidpunkt. Fördragstexten innehöll dessutom en passus om att det var "jubileumsfrankotecken af övergående giltighet" som inte var godkända. Någon giltighetstid utsattes ju aldrig av det svenska postverket för detta brevkort.

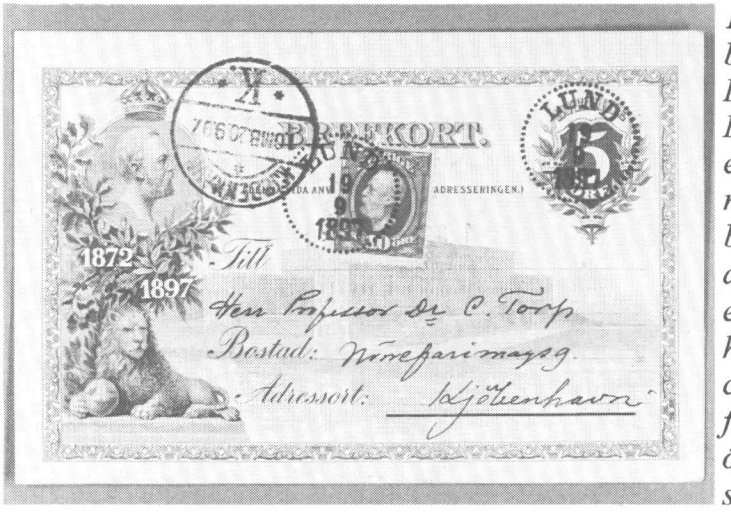

1897 års jubileumsbrevkort skickat till Danmark.
Detta brevkort skulle enligt de vid utgivningen publicerade bestämmelserna endast användas inrikes. Detta brevkort har därför klassificerats som brev och frankerats med 10 öres porto, det vill säga brevportot.

Av tillgängligt material att döma förefaller jubileumsbrevkorten gradvis ha accepterats som brevkort, även i den internationella postutväxlingen. Det är således ovanligt med lösenbelagda kort efter 1899, under förutsättning att de varit tilläggsfrankerade med ett 5-öres frimärke. I Döss-Langes "Postboken", vars första upplaga utkom 1908 angavs också att dessa kort var godkända "äfven vid försändning till utlandet".

Förbudet mot jubileumsfrankotecken i den internationella postutväxlingen avskaffades av Madridkongressen genom beslut som trädde i kraft den 1 januari 1922. Det dröjde dock fram till år 1925, innan Sverige återigen utgav brevkort som skulle kunna kallas för jubileumsbrevkort, det vill säga korten till minne av posthusinvigningen i Göteborg och till det ekumeniska mötet i Stockholm 1925.

Brevkort till Utomeuropa

Som tidigare framhållits kunde brevkort endast sändas mellan Världspostföreningens grundarstater från och med den 1 juli 1875. De första utomeuropeiska länderna (bortsett från grundarländerna Egypten och USA) som gick med i UPU var de franska kolonierna och några brittiska: Aden, Burma och Hindostan. Detta inträffade den 1 juli 1876. Från 1877 tillkom holländska och portugisiska kolonier samt några ytterligare brittiska. Samtliga dessa fick portosatsen 20 öre.

Något 20-öres brevkort utgavs aldrig utan 10-öres brevkort fick tilläggsfrankeras med 10 öre till de utomeuropeiska länderna inom UPU. Sådana tilläggsfrankerade brevkort är sällsynta - bara några enstaka är kända från denna period mellan 1876 och 1879.

Den 1 april 1879, när UPUs beslut från Pariskongressen trädde i kraft, infördes 15 öre som brevkortsporto till utomeuropeiska länder utom Egypten, Canada och USA. I anslutning härtill utgav Sverige den 1 maj 1879 ett enkelt 15-öres brevkort. Detta såldes under åren 1879-1894 i cirka 25.000 exemplar.

Ett officiellt 5-öres brevkort som skickats till Angola år 1894. Portot dit var 15 öre fram till den 1 januari 1895 och kortet har därför tilläggsfrankerats med 10 öre.

Som tidigare nämnts var det inte tillåtet att skicka dubbla brevkort till ett antal utomeuropeiska länder förrän den 1 april 1883 och till alla UPU-länder först den 1 april 1886.

Det dröjde till den 1 januari 1895 innan det blev tillåtet att skicka brevkort - både enkla och dubbla - till alla länder i världen, inklusive sådana som ännu inte var medlemmar i UPU. Portot sjönk då från 15 till 10 öre, ett porto som förblev oförändrat tills det chockhöjdes den 1 februari 1921 till 25 öre. Dock dröjde det till den 9 maj 1921 innan ett officiellt brevkort med denna valör utkom, både i enkel och dubbel version.

Tjänstebrevkort

Samtidigt med att tjänstefrimärken kom ut i Sverige den 1 januari 1874 utkom också särskilda officiella tjänstebrevkort i valörerna 6 och 10 öre. Nya tjänstebrevkort utkom sedan varje år som portoändringar inträffade, nämligen 1885, 1918 och 1919. Mellan 1885 och 1918 utkom dessutom tre olika 5-öres tjänstebrevkort.

Tjänstebrevkorten upphörde att gälla liksom tjänstefrimärkena med utgången av juni månad 1920. Några dubbla tjänstebrevkort utkom aldrig. Däremot var det tillåtet att även använda privattryckta tjänstebrevkort som alltså frankerades med tjänstefrimärken. Speciellt under 1910-talet var detta vanligt förekommande.

Det hände ibland att tjänstefrimärkena tog slut på en postanstalt och inte kunde levereras då en tjänstebrevsrättsinnehavare rekvirerade frimärken. Vid sådana tillfällen levererades ordinarie frimärken. Då och då ser man därför "blandfrankeringar" mellan tjänstefrimärken, speciellt de små, och Lilla riksvapnet eller Gustaf V i medaljong.

För tjänstebrevkorten gällde i regel samma reglementariska bestämmelser som för vanliga brevkort. Ett undantag är dock värt att notera, nämligen lösenbestämmelserna. Ofrankerade eller delvis frankerade tjänstebrevkort lösenbelades med endast felande porto. Någon aviseringsavgift utgick inte heller.

Inrikes tjänstebrevkort som sänts två gånger. På baksidan finns ett tryckt meddelande som skulle läsas upp i Månstads kyrka. När prästen gjort detta, signerade han kortet och returnerade det men glömde sätta på nytt porto. (Returadressen är utsuddad). Kortet blev följaktligen lösenbelagt med felande belopp, 5 öre.

Privattryckta brevkort

Den 1 januari 1877 blev det tillåtet att använda privattryckta brevkort. Förutsättningen var dock att de trycktes med samma text och hade samma format som de officiellt utgivna. De fick endast användas i den inrikes posttjänsten. Eftersom det inrikes brevkortsportot vid detta datum sänktes till 6 öre, blev sådana kort frankerade med 6 öre Ringtyp, tandning 14. Det för närvarande tidigast kända sådant brevkort är stämplat i mars 1877.

I och med UPUs kongress i Lissabon år 1885 blev det tillåtet att använda privattryckta brevkort i den internationella postutväxlingen. Bestämmelsen trädde i kraft den 1 april 1886. Det var däremot tillåtet att använda ett officiellt brevkort, om det tilläggsfrankerades med frimärken upp till det korrekta portot, till exempel 6-öres brevkort med 4 öre Ringtyp.

Även privattryckta, dubbla brevkort tilläts inrikes från och med år 1877. Sådana är emellertid ytterst sällsynta, varför här endast kan visas ett från 1885 med 5 + 5 öre Ringtyp, tandning 13.

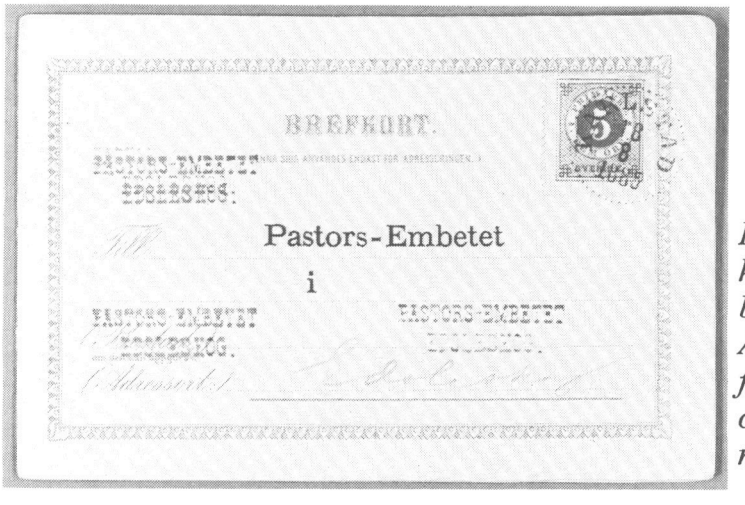

Privattryckt brevkort för inrikes bruk, skickat 1885. Även svarskortet är frankerat med ett 5-öres ringtyp tandning 13.

De privattryckta brevkorten användes under de första 10 åren i huvudsak för affärsmeddelanden. Det var fortfarande mer vanligt att privata meddelanden sändes i tillslutna brev.

År 1887 började man i Sverige att tillverka de första vykorten[1]. Vyerna bestod i regel av stadsbilder. Den första staden som avbildades på vykort var Uppsala - de första korten därifrån är poststämplade i januari 1887. Endast en del av bildsidan upptogs av vyn och resten var avsedd för skriftliga

[1] Äldre kort med svensk text är kända men de kan vara tryckta utomlands.

meddelanden. Adressidan utformades på samma sätt som andra privattryckta brevkort.

Ett vykort från Uppsala 1887, det första år då vykort började komma mera allmänt i bruk i Sverige.

Under 1900-talets första år skedde en explosionsartad utveckling när det gällde antalet brevkort, inklusive vykort. Toppåren representeras av 1903 och 1904, då inte mindre än 43 miljoner brevkort postbehandlades. Därefter sjönk antalet något för att åren 1917 och 1918 återigen vara uppe i samma tal. Inte bara stadsvyer utan även gratulationskort, jul-, nyårs-, påsk-, pingst- och midsommarkort lanserades efterhand. Vykortsföreningar bildades och det blev vanligt att man bytte vykort även över gränserna.

Delade brevkort

Efterhand växte även bildsidan ut och täckte så småningom hela det utrymme som tidigare hade varit reserverat för skriftliga meddelanden. Då uppstod tanken att adressidan kunde delas i två halvor så att meddelanden kunde skrivas till vänster och mottagarens namn och adress till höger.

Idén om det så kallade delade brevkortet lanserades av den tyska tryckaren Hartmann år 1901. Den blev godkänd i England år 1902, i Frankrike 1903, i Ryssland och Norge 1904 samt i Sverige och Tyskland år 1905. Fortfarande var dock inte delade brevkort godkända i den internationella postutväxlingen.

Det var världspostkongressen i Rom år 1906 som godkände de delade brevkorten från och med den 1 oktober 1907. Tidigare hade delade brevkort fått frankeras som brev enligt vidstående illustration.

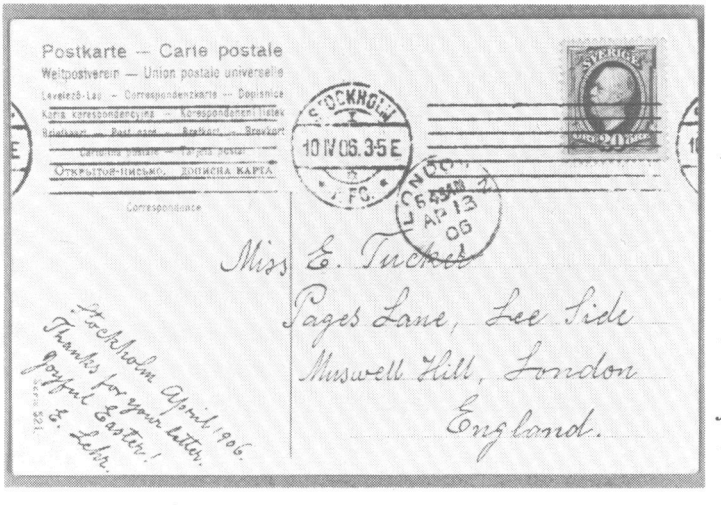

Ett så kallat delat brevkort som sänts till England 1906, året innan UPU tillät dem i den internationella postutväxlingen. Det är därför frankerat som brev, det vill säga med 20 öre.

Förbudet mot att skicka delade brevkort för brevkortsporto vållade en del problem för den vykortsskrivande allmänheten. Man ser till exempel relativt ofta lösenbelagda, delade brevkort, stämplade åren 1905-1907. Speciellt till USA, som inte heller inrikes accepterade nymodigheten förrän oktober 1907, lösenbelades brevkorten under denna tid. Sådana brevkort är därför inte så ovanliga, medan med brevporto korrekt frankerade brevkort är sällsynta.

Ett delat brevkort som sänts till USA i februari 1906, försett med 10-öres porto och likväl lösenbelagt. Anledningen är att sådana brevkort inte fick skickas för brevkortsporto, förrän Romkongressens bestämmelser trätt i kraft den 1 oktober 1907.

Tilläggstjänster

Brevkort till utlandet fick *rekommenderas* i enlighet med UPUs första fördrag, vilket som bekant trädde i kraft den 1 juli 1875. Möjligheten att rekommendera inrikes brevkort infördes den 1 januari 1877. Eftersom mottagningsbevis kunde begäras på rekommenderade försändelser, var det också möjligt att begära mottagningsbevis på ett rekommenderat brevkort från dessa datum.

Ett inrikes rekommenderat brevkort, på vilket begärts mottagningsbevis år 1895. Det är frankerat med 35 öre: brevkortsporto 5 öre, rekavgift 20 öre och avgift för mottagningsbevis 10 öre.

Möjligheten att begära *postförskott* på ett brevkort i Sverige infördes den 1 juli 1892. Då blev det tillåtet att begära postförskott på både vanliga och rekommenderade brevkort till Danmark och Norge samt på rekommenderade brevkort till Belgien, Italien, Luxemburg, Rumänien, Schweiz, Tyskland, Ungern och Österrike. Inrikes infördes rätten att begära postförskott på brevkort (även rekommenderade) den 1 augusti 1892.

Postförskottsbeloppet fick uppgå till högst 100 kr fram till den 1 november 1899, då det tillåtna beloppet höjdes till 500 kr. Den 1 november 1909 ökades beloppet till 1000 kr. Postförskott på utrikes rekommenderade brevkort maximerades till 500 francs (=360 kr) enligt beslut av 1891 års UPU-kongress. Detta belopp steg till 1000 francs den 1 januari 1899 då Washingtonkongressens beslut trädde i kraft.

Ett 5-öres brevkort från 1889, på vilket begärts postförskott med högsta tillåtna belopp, det vill säga 100 kr. Eftersom postförskott inte kunde begäras på brevkort förrän den 1 juli 1892 har kortet frankerats som brevpostförskott, det vill säga med 10 + 30 öre.

Expressutdelning av brevkort blev tillåten redan då vår första poststadga trädde i kraft den 1 januari 1873. Däremot var det inte möjligt att skicka expressbrevkort till utlandet förrän den 1 april 1886. Det var dock endast till Norge (Kristiania, Bergen och Trondhjem), Danmark och Tyskland som expressbrevkort fick skickas. Först den 1 maj 1913 infördes möjligheten att skicka expressbrevkort till de flesta länder i världen.

Ett tidigt expressbrevkort till Danmark från 1887. Möjligheten att skicka expressbrevkort till utlandet - endast Danmark, Norge och Tyskland - infördes den 1 april 1886. Expressavgiften var 20 öre, vartill kom brevkortsporto, 5 öre.

Luftpostbefordran av brevkort för en tilläggsavgift på 10 öre[2] blev möjlig den 12 augusti 1920, då den första reguljära flygpostlinjen mellan Malmö och

[2] Luftpostavgiften var 10 öre till Tyskland och Schweiz men 20 öre till Belgien, Nederländerna, Frankrike, Portugal och Spanien samt 30 öre till Storbritannien, USA och utomeuropa via Storbritannien.

Warnemünde öppnades. Samtidigt utkom en särskild etikett med rött tryck på blå botten. Den 18 september utkom särskilda luftpostfrimärken i valörerna 10, 20 och 50 öre.

Ett 10-öres brevkort som tilläggsfrankerats med luftposttillägg, 10 öre. Det har befordrats den 16 oktober 1920, det vill säga den sista dagen för flygningarna mellan Malmö och Warnemünde.

Lösenbestämmelser

Till en början fick brevkort endast befordras om de var till fullo frankerade. Det var dock inte tillåtet att tilläggsfrankera det 6-öres brevkort, avsett för lokal befordran, så att det kunde sändas inrikes.

När enskilda brevkort blev tillåtna 1877, gällde denna regel fortfarande; dock infördes regeln att ett brevkort som lagts på brevlåda ofrankerat eller otillräckligt frankerat skulle lösenbeläggas som om det hade varit ett brev. Ett ofrankerat brevkort blev lösenbelagt med 12 öre plus den så kallade aviseringsavgiften på 6 öre. Ett ofullständigt frankerat brevkort lösenbelades med felande belopp upp till brevportot plus aviseringsavgift.

Privattryckta brevkort som inte uppfyllde kraven på format, papperets beskaffenhet eller textutformning som de officiella togs inte emot till postbefordran, om de inte var frankerade som brev. Detta gällde också för brevkort som återfunnits i brevlådor.

Bestämmelsen upphörde att gälla den 1 augusti 1892, då delvis eller helt ofrankerade brevkort fick skickas enligt beslut på UPU-kongressen i Wien 1891. De blev dock lösenbelagda med felande belopp, upp till brevportot plus aviseringsavgift. Om mottagaren skriftligt förbundit sig att utlösa ofrankerade eller delvis frankerade lokala brevkort, utgick dock ingen aviseringsavgift.

Ett ofrankerat brevkort som skickats inrikes 1898. Enligt gällande regler blev det lösenbelagt med felande belopp upp till brevportot samt aviseringsvgift på 6 öre.

Helt i ofrankerade brevkort fick alltså skickas från den 1 augusti 1892. Om de var lokala blev de lösenbelagda med det lokala brevportot, 5 öre, plus aviseringsavgift, 6 öre. Inrikes ofrankerade brevkort lösenbelades på motsvarande sätt med 10+6 öre. Sådana helt ofrankerade brevkort från 1890-talet är mer sällsynta än man skulle kunna tro. Detta gäller speciellt inrikes skickade kort med 16 öres lösen.

Den 1 januari 1899 ändrades lösenbestämmelserna ånyo. Nu avskaffades aviseringsavgiften och ofrankerade eller otillräckligt frankerade försändelser lösenbelades med dubbelt felande belopp. Ett ofrankerat brevkort, antingen lokalt eller inrikes, blev nu lösenbelagt med 10 öre. Liksom tidigare gällde regeln, att endast felande belopp skulle erläggas av adressat som skriftligen förbundit sig att lösa ut lokala försändelser.

Var ett delvis frankerat eller helt ofrankerat brevkort försett med anteckning om postförskott eller rekommendation, lösenbelades det med dubbelt felande brevkortsporto plus avgiften för tilläggstjänsten. Det kan också noteras att eftersända brevkort som varit otillräckligt frankerade och därför lösenbelagts - eller som lösenbelagts för att de eftersänts från ett lokalt postkontor till ett inrikes - kunde återfås av avsändaren endast om lösenbeloppet betalades.

Utrikes lösenbestämmelser

När UPU bildades infördes till en början bestämmelsen att brevkort, som inte var fullständigt frankerade, heller inte befordrades. Det var alltså inte tillåtet att skicka delvis frankerade brevkort internationellt. Denna bestämmelse upphävdes den 1 april 1879, då nästa världspostkongressbeslut trädde i kraft.

Vid Wienkongressen 1891 - vars beslut började gälla den 1 juli 1892 - blev man överens om att även helt ofrankerade brevkort skulle få skickas. Lösenbeloppet skulle motsvara lösenbeloppet för brev, vilket för Sveriges del blev detsamma som dubbelt felande belopp, det vill säga 40 öre, från de europeiska länderna, Egypten, Canada och USA. Till utomeuropeiska länder, som hade gått in i UPU, var däremot brevkortsportot 15 öre och brevportot 40 öre. Lösenbeloppet blev alltså 80 öre för ett ofrankerat brevkort från dessa länder.

Från och med att Washingtonkongressens beslut trädde i kraft den 1 januari 1899 blev lösenbeloppen för ofrankerade respektive delvis frankerade brevkort det dubbla av det felande beloppet. Denna regel gällde ända tills vi fick nya lösenbestämmelser efter Madridkongressen. Då infördes en minimilösenavgift på 30 centimes, vilket i Sverige översattes med 25 öre, att gälla fr o m den 1 juli 1921. Minimibeloppet sänktes den 1 oktober 1925 till 5 öre.

Ett ofrankerat brevkort till Tyskland från år 1900. Från den 1 januari 1899 blev ett sådant brevkort lösenbelagt med dubbelt felande belopp. Hade det skickats ett år tidigare hade det blivit lösenbelagt som ett ofrankerat brev, det vill säga med 40 pfennig.

Portotaxor

Portosatserna för brevkort ändrades i regel samtidigt med portosatserna för övrig brevpost. Länge var det inrikes brevkortsportot detsamma som det lokala brevportot, en regel som bröts först år 1951.Utrikes brevkortsporto var före år 1921 i de flesta fall halva brevportot. Brevkortsportot framgår av tabellerna på nästa sida.

Brevkortsporto 1872-1925

Från	S	DK/N	UPUs 2:a grupp	UPUs 3:e grupp	Dubbla brevkort
1.1 1872	12	12	-	-	-
1.1 1873	6/10[1]	12	-	-	12/20[2]
1.7 1875	6/10	10	10	20[3]	12/20
1.7 1876	6/10	10	10	20	12/20
1.1 1877	6	10	10	20	12
1.7 1877	6	6	10	20	12
1.4 1879	6	6	10	15	12[4]
1.4 1883	6	6	10	15	12/20/30[5]
1.7 1883	6	6	10	15	12/20/30[6]
1.1 1885	5	5/6[7]	10	15	10/12/20/30
1.1 1895	5	5	10	10	10/20
1.6 1918	7	7	10	10	8+7/20
1.7 1919	10	10	10	10	20
1.2 1921	10	15	25	25	20/30/50
1.10 1922	10	15	20	20	20/30/40
1.8 1924	10	10	20	20	20/40
1.10 1925	10	10	15	15	20/30

[1] Lokalt 6 öre och inrikes 10 öre
[2] Lokalt 12 öre och inrikes 20 öre
[3] Hindostan, Brittiska Burma, alla franska kolonier samt alla utomeuropeiska länder som gick med i UPU fram till 31.3 1879.
[4] 12 öre även till Norge fram till 1.1 1885
[5] 20 öre till länder i Europa utom Ryssland; dock med Finland, Grekland och Malta samt Island (det senare från 1.7 1883). 30 öre till Argentina, Chile, Columbia, Honduras, Liberia, Nederländska kolonier, Paraguay, Persien, Porto-Rico, Portugisiska kolonier, Salvador, San Domingo och Uruguay.
[6] 12 öre även till Danmark och Färöarna, 20 öre till Island och 30 öre till Danska Västindien.
[7] 5 öre för enkelt och 10 öre för dubbelt brevkort till Danmark från den 1 april 1885.

Ett brevkort till Kina från 1921, det år då brevkortsportot till utlandet steg från 10 till 25 öre.

Statistik

Från åren 1871-1872, då vårt första brevkort började användas, finns tyvärr inga statistiska uppgifter om antalet brevkort. Det kan dock vara anledning att förmoda att antalet understeg de 11.021, som enligt statistiken skickades år 1873. Denna siffra steg år 1874 till 12.396. Någon särredovisning för brevkort till Danmark och Norge finns dock inte.

År 1875 blev det möjligt att skicka brevkort även till övriga länder som blivit medlemmar i UPU. Detta första år sändes 10.100 brevkort utrikes och samma år uppgick antalet inrikes kort till knappt 43.000, varav antalet dubbla uppgick till 2.400.

Nästpåföljande år är det första för vilket de dubbla brevkorten särredovisas även till utlandet. År 1876 sändes således 78 dubbla brevkort till utlandet, samtidigt som 988 sändes inrikes. Året därpå redovisas 260 stycken. Siffrorna är högst förvånande, eftersom dubbla brevkort blev tillåtna till utlandet (=Norge) först den 1 april 1879. Detta senare år redovisas 286 dubbla brevkort till utlandet.

Även i fortsättningen redovisas få dubbla brevkort till utlandet. Under de flesta åren fram till 1925 noteras endast undantagsvis mer än 10.000 årligen; flertalet år uppgår de dubbla brevkorten endast till ett par, tre tusen.

Däremot ökade volymen av enkla brevkort i mycket snabb takt, främst beroende på vykorten. Siffran 10 millioner passerades för de inrikes år 1900 och påföljande år uppgick de utrikes till drygt en million. Åren 1903 och 1904 nåddes en höjdpunkt för de inrikes med dryga 43 millioner, och år 1905 uppgick siffran för de utrikes till cirka 2,3 millioner. Dessa värden uppnåddes

inte igen förrän senare hälften av 1920-talet. I övrigt framgår brevkortsvolymen av nedanstående tabell

Antal brevkort åren 1873-1925 (i 1000-tal)

År	Inrikes		Utrikes	
	Enkla	Dubbla	Enkla	Dubbla
1873	11	-	-	-
1874	12	-	-	-
1875	41	2,4	10	-
1876	70	1,0	17	-
1877	295	4,0	35	0,078
1878	503	14	57	0,26
1879	751	19	89	2,1
1880	1.250	19	125	2,1
1881	1.623	18	158	0,156
1882	2.119	35	197	1,4
1883	2.517	46	212	1,7
1884	2.838	52	270	4,1
1885	3.437	69	316	4,7
1886	3.670	64	327	4,4
1887	4.134	102	264	2,2
1888	4.644	103	313	1,8
1889	4.549	93	303	2,9
1890	4.828	113	354	2,3
1891	5.234	125	366	2,5
1892	5.160	125	383	6,5
1893	5.443	112	384	2,3
1894	6.093	143	421	2,3
1895	6.098	122	452	3,0
1896	6.596	157	479	4,6
1897	7.619	126	544	2,2
1898	7.798	140	634	2,6
1899	8.781	190	741	3,3
1900	10.204	188	846	3,6
1901	17.842	182	1.101	16,4
1902	37.739	269	1.466	3,1
1903	43.423	211	2.016	2,7
1904	43.637	247	2.036	3,7

År	Inrikes		Utrikes	
	Enkla	Dubbla	Enkla	Dubbla
1905	39.085	487	2.739	2,6
1906	37.959	265	2.099	5,0
1907	37.842	318	2.317	3,8
1908	34.416	376	2.361	3,3
1909	28.546	283	2.441	8,0
1910	34.089	342	2.504	5,2
1911	33.944	363	2.443	4,7
1912	34.753	376	2.470	3,2
1913	34.652	338	2.548	3,0
1914	31.046	411	2.359	2,5
1915	35.595	725	2.143	3,6
1916	35.196	361	2.121	35,1
1917	42.959	561	1.590	5,3
1918	43.071	535	1.183	1,5
1919	39.099	440	1.863	14,0
1920	37.301	445	2.170	4,0
1921	36.369	421	1.758	5,2
1922	35.190	384	1.760	6,2
1923	38.647		1.764	
1924	37.351		1.608	
1925	36.510		1.642	

Anmärkning. Efter 1922 särredovisas inte de dubbla brevkorten.